

ONA TILI DARSLARIDA O'QUVCHILARNI MATN TUZISHGA O'RGATISH USULLARI

Ruziyeva Tatyana Nasirovna

Navoiy viloyat Navbahor tuman 6-maktabona tili va adabiyot fani o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6981532>

Annotatsiya. Maqola ona tili darslarida o'quvchilarni matn tuzishga o'rgatish usullari va til va adabiyotning o'zaro uzviy bog'liqligi, ularning bir-birini taqozo etuvchi tushunchalar ekanligi haqida ma'lumotlar yoritilgan.

Kalit so'zlar: fikr, matn, komil inson, ta'lim standarti, matn.

МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ СТУДЕНТОВ НАПИСАТЬ УЧЕБНИКИ НА УЧАСТНИКАХ РОДНОГО ЯЗЫКА

Аннотация. В статье рассматриваются методы обучения учащихся письму на уроках родного языка и взаимообусловленность языка и литературы, а также то, что они являются взаимообусловленными понятиями.

Ключевые слова: идея, текст, совершенный человек, образовательный стандарт, текст.

METHODS OF TEACHING STUDENTS TO WRITE TEXTBOOKS IN MOTHER TONGUE CLASSES

Abstract. The article describes the methods of teaching students to write in the native language classes and the interdependence of language and literature, the fact that they are interdependent concepts.

Keywords: idea, text, perfect person, educational standard, text.

KIRISH

Shavkat Mirziyoyev: "Eng katta boylik – bu aql-zakovat va ilm. Eng katta meros - bu yaxshi tarbiya. Eng katta qashshoqlik - bilimsizlikdir"- deb ta'kidlashlari umumta'lim maktablari ta'lim sohasida faoliyat ko'rsatib kelayotgan barcha o'qituvchilar oldiga katta mas'uliyat va vazifalar yukladi. Bugun davlatimiz tomonidan qabul qilingan qator qaror va farmoyishlar mamalakatimizda ta'lim sohasini rivojlantirish masalalari bilan bevosita bog'liqdir. Fan, texnika va innovatsion texnologiyalarning rivojlanishi natijasida o'quv-tarbiya jarayonida interfaol uslublardan foydalanib, ta'limning samaradorligini ko'tarishga bo'lgan qiziqish, e'tibor kundankunga kuchayib bormoqda. Ta'lim tizimida zamonaviy texnologiya qo'llanilgan mashg'ulotlar egallanayotgan bilimlarni o'quvchilar tomonidan o'zlari qidirib topishlari, mustaqil o'rganib, ularni tahlil qilishlari, o'z bilimlarini baholashlari, to'g'ri xulosalar chiqarishga qaratilgan. O'qituvchi bu jarayonda shaxs va jamoaning rivojlanishi, shakllanishi, bilim olishi va tarbiyalanishiga, shuningdek, erkin fikrlab sinfdoshlari bilan o'zaro hamkorlikda ishlash va harakat qilishlariga sharoit yaratadi, shu bilan bir qatorda, boshqaruvchilik, yo'naltiruvchilik vazifasini bajaradi. Bunday o'quv-tarbiya jarayonida o'quvchi asosiy ishtirokchiga aylanadi.

TADQIQOT MATERIALLARI VA METODOLOGIYASI

Har bir millat o'z kelajak avlodida komillikni ko'rishni orzu qiladi. Shu sababdan o'zlari yaratgan doston-u ertaklarda, afsonalarda, badiiy asarlarda komillik darajasiga yetgan, har tomonlama ideal timsollarni shakllantiradilar va o'z zurriyotlarini ana shu timsollarga xos xislatlar ruhida tarbiyalashga harakat qiladilar. Davlatimiz tomonidan bu borada qator dastur va loyihalar ishlab chiqilib, amalga oshirilmoqda. Jumladan, barkamol avlodni tarbiyalashning eng

muhim o'chog'i hisoblangan ta'lim jahon standartlari darajasiga olib chiqilmoqda. Ana shunday keng imkoniyat yaratib berilgan maskanlarda barkamol avlodni tarbiyalashda o'ta katta mas'uliyat bilan yondashish kerak. Barkamol avlodni "Komil inson" g'oyasi asosida tarbiyalash lozimdir. Yoshlarni barkamol qilib tarbiyalashda bobolarimizdan qolgan buyuk ma'naviy merosdan unumli foydalanmoq kerak.

Insoniyat jamiyatning vatanda yuz beradigan jami o'zgarishlar markazida turuvchi asosiy figura sifatida o'z hayoti va faoliyati bilan bog'liq tushunchalarni nomlashda tilda mavjud bo'lgan turli vositalardan foydalanadi, hayotiy tajriba va ko'nikmalariga asoslangan holda narsalar va hodisalarning o'ziga xos xususiyatlarini aniqlaydi, ularga tayanib umumiylik va xususiylik, tur va jinsga oid bilimlarini umumlashtiradi. Shu tariqa kishilarning asrlar davomida shakllangan ijtimoiy-tarixiy tajribasi tobora mukammallashib muomala jarayonida qo'llaniluvchi til birliklari mazmunida o'z ifodasiga ega bo'ladi. Til kishilarning tarixiy hayotiy tajribalarini o'zida aks ettiradi va lisoniy zaxiralarni ajdoddan avlodga yetkazish vositasi sifatida muhim ahamiyat kasb etadi. Muloqot odamlar o'rtasidagi o'zaro ta'sir va o'zaro tushunishning murakkab ijtimoiy-psixologik jarayoni sifatida turli xil vositalar yordamida amalga oshiriladi. Jumladan, Verbal muloqot (belgili tizimlardan nutqda foydalanish) va noverbal muloqot (turli xil nutqiy belgili tizimlardan foydalanish)ni farqlash qabul qilingan.

TADQIQOT NATIJALARI

Ona tili inson tafakkurining qay darajada ekanligini ko'rsatuvchi va o'zi xizmat qiluvchi millat yoki elat tarixidan guvohlik beruvchi qimmatli manba bo'lib, o'zida xalqning minglab yillar davomida to'plagan bilish tajribasini, uning urf - odatlari va etnik ideallarini, milliy xarakteri vataraqqiyot yo'lini aks ettiradi. Tilda mavjud bo'lgan va o'zaro aloqalarda faol qo'llaniluvchi lug'aviy birliklarning funksional xususiyati insonning voqelikni, voqelik faktlarini, hodisalarni atash uchun xoslanganligi bilan belgilanadi. Jamiyat hayotining muntazam ravishda taraqqiy etib borishi bevosita insonning tabiat va jamiyatda sodir bo'layotgan o'zgarishlarga munosabati, o'z ijtimoiy layoqati va tavsifi, jamiyat taraqqiyotida tutgan o'rnini, hayot tarzi kabilarga chambarchas bog'liq. Bu aloqadorlik til taraqqiyotini, uning lug'aviy sathi yangi birliklar hisobiga tobora boyib, yangi tushunchalarni anglatuvchi so'zlarning paydo bo'lishiga olib keladi.

MUHOKAMA

Nutqning u yoki bu ko'rinishi uchun xoslangan bunday birliklarning til tizimida tutgan o'rnini aniqlash, ularning so'zlovchi kommunikativ maqsadiga bog'liq holda qo'llanish imkoniyatlarini ochib berish til va jamiyat, til vatafakkur, til va nutq munosabatlarining mazkur masala bilan aloqador muhim tushunchalar ekanligidan dalolat beradi.

Keyingi yillarda badiiy matn, badiiy matn tahlili va talqini, matn turlari, badiiy matn va unda til birliklarining qo'llanish, umuman, matn bilan ishlash imkoniyatlarini adabiyotshunoslik hamda tilshunoslikning turli sathlari doirasida tadqiq etishga qiziqish sezilarli darajada kuchaydi va bu muammolar bugungi kunda ham kun tartibidan tushgan emas. Insonning eng nozik his-tuyg'ulari asosida yuzaga kelgan badiiy matnlarda o'quvchiga estetik ta'sir ko'rsatish xususiyati kuchli tarzda namoyon bo'ladi. Badiiy matn shu ma'noda xalqimizning o'ziga xos mentaliteti, xarakteri, ijtimoiy turmush tarziga xos urf-odatlari, milliy- ma'naviy qadriyatlar va asrlar osha davom etib kelayotgan an'alarini o'zida yaqqol ifodalaydi. Ijodkor tomonidan hayotni teran va sinchkovlik bilan kuzatish natijasida yuzaga kelgan har bir ijod namunasida ma'lum ma'noda

ijodkorning o'z davriga xos hayot tarzi aks etadi, unda keng qamrovli masalalar qatori badiiy adabiyotimiz muammolari ham bo'rtib turadi.

Til va badiiy ijod orasidagi chambarchas aloqadorlik, shakl va mazmun yaxlitligi o'zbek xalqining shakllanishi va taraqqiy qilishidan guvohlik beruvchi shonli o'tmishi, turmush tarzi, dunyoqarashi, ijtimoiy-siyosiy hayotida sodir bo'lgan tarixiy evrilishlar, ichki va tashqi ta'sirlar tufayli tilimiz lug'at tarkibining kundalik boyib borishidagi yangiliklar bilan hamohangdir. Yuqorida qayd etilganidek, bu holatlarning, avvalo, tilimiz lug'aviy sathida o'z aksini topishi sababi ham shunda.

XULOSA

Dars jarayonida o'quvchilarning faolligini oshirishga xizmat qiladigan turli usullardan fodalanish yaxshi natija beradi. O'quvchilarning yetuk kasb egasi sifatida shakllanishida uning shaxsiy sifatleri muhim ahamiyatga ega. Shaxsiy sifatlar individning oila va uzlusi ta'lim tizimida asosan adabiy ta'lim orqali oladigan tarbiyasi jarayonida ruvojlantiriladi. Bunday sharoitda to'laqonli natijaga erishish uchun adabiy ta'limda uzviylik va uzliksizlik tamoilini qo'llash ijobiy samara beradi. Bu tamoyil ta'limda zarur fezogik, psixologik qonuniyat hisoblanib, bilimni mantiqiy bog'liqlikda o'rganishni ta'minladi.

Intelektual va kreativ shaxs o'z dunyoqarashi nuqtai nazariga ega bo'lishi, o'zida aqliy-ahloqiy sifatlarni, shuningdek, o'z bilim, ko'nikma va qobiliyatlarni namoyon etish asosida shakllanadi. Bu jarayonda adabiy ta'lim uzviylik hamda uzluksizlikni ta'minlash o'quvchilarda intellektual salohiyatni rivojlantirishni asosiy mezonini hisoblanadi.

REFERENCES

1. Yo'ldoshev J., Usmonov S.A. Pedagogik texnologiya asoslari.-T, 2001.
2. Bozorov E., Musurmonova O.A. O'qituvchi ijodkorligi davr talabi. -T.:O'qituvchi.1991.
3. Zunnunov A. Maktabda adabiyot o'qitish metodikasi. – T.: 2010.
4. Axmedova H. O'zbek tili o'qitishning zamonaviy texnologiyalari. Toshkent. 2012.
5. Mahmudov N., Nurmonov A. O'zbek tilining nazariy grammatikasi. –T., O'qituvchi, 1995.
6. Madayev O., va boshqalar. Yozma ish turlari: insho, bayon, diktant. – T.: Turon zamin ziyo, 2017.